

IDÉER OCH IDYLL

Av fil. dr IVAR ANDERSON

Herbert Tingstens »Från idéer till idyll» är ett av de mest stimulerande debattinlägg om den svenska demokratin, som har skrivits. Om diskussionen skulle utebli om de problem som här dragits fram, beror det inte på författaren utan för den likgiltighet för politisk idédebatt som länge har varit påtaglig i vårt land, skriver fil. dr Ivar Anderson, som i denna artikel diskuterar en del av Tingstens teser.

över Dalbyslätten» — var det en medveten flykt från verkligheten, från världskrigets fasor, från fabrikkssamhällets gråa värld till naturen och dess beständiga glädjeämnen. Sekelskiftets Sverige, då det gamla bondesamhället börjat upplösas av en våldsam industriell expansion, var en tid av jäsande oro, av starka motsättningar, politiska och sociala. Det var ingen idyll.

När Herbert Tingsten som titel på sin nya bok valt *Från idéer till idyll. Den lyckliga demokratin* (Norstedts förlag) har han som ofta tidigare spetsat till rubriken för att fånga uppmärksamheten och egga till debatt. Det syftet borde han kunna nå även med en något nedtonad rubrik, ty hans bok är i sig själv ett av de mest stimulerande inlägg i diskussionen om det demokratiska samhällets status som gjorts på mycket länge. Uteblir ändå debatten om de problem han dragit fram så beror det inte på författaren utan på den likgiltighet för politisk idédebatt som länge varit påtaglig i vårt land. Det skulle i så fall bekräfta en av teserna i Tingstens bok: den lyckliga demokratin där idéer och värde-

Den oscariska epoken i Sverige har stundom skildrats i ordalag som manat fram bilden av en stilla idyll, ett samhälle som visserligen hade sina skuggsidor men som för de någorlunda välbärgade och väl-etablerade erbjöd en i stort sett trygg och angenäm tillvaro. Den bilden har aldrig varit verklighetstrogen. När Anders Österling 1917 i »Idyllernas bok» i melodiska versrader återgav bilder och stämningar från skånska nejder och vårens Lund — »med fågelsträcket

ringar i stort sett är desamma för alla partier har en avigsida, den saknar vitalitet och spänning. Välfärdssamhället är mätt och belåtet, men rent ut sagt en smula tråkigt!

Om detta tillstånd skall kallas för »idyll» kan man naturligtvis ha delade meningar om och Tingsten håller väl inte så hårt på den definitionen. Det är naturligtvis inte Österlings idyll han haft i tankarna utan ett lugnt och i stort sett belåtet välfärdssamhälle, där man är överens om de stora frågorna, friheten, folkstyrelsen, de sociala reformerna, och där man »i stället för stridande åskådningar fått tävlande partibyråkratier». Han har velat skildra hur i en rad av demokratier — som han kallar än »lyckade», än »lyckosamma» eller »lyckliga» — under några årtionden har skett en märklig förändring i politisk teori och praxis som han betecknar som »avideologisering». De stora ideologiska nyckelorden, konservatism, liberalism, socialism, har visserligen inte blivit helt oanvändbara, de brukas fortfarande i högtidliga sammanhang, men i verkligheten spelar de en ringa roll. Särskilt anmärkningsvärt är huru socialiseringskravet försvunnit från den politiska dagordningen i alla dessa demokratier och ersatts av krav på statlig planering och kontroll, krav som i större eller mindre utsträckning accepterats även av socialdemokratiens borgerliga motståndare. Den

högstämnda och storvulna vokabulären från tidigare idédebatter verkar nästan löjlig i det praktiska vardagsarbetet, i kommittéer, utskott och parlament, där det gäller att i kompromisser och uppgörelser få ut det mesta möjliga av partiernas aktuella förslag.

Innebörden av detta är, enligt Tingsten, att en hög grad av *värdegemenskap* uppnåtts i dessa demokratier i samma mån som de stora reformkraven uppfyllts, en ekonomisk och social utjämning skett och sammanhållningen kring folkstyrelsens grundvärden stärkts inför ett yttre hot — »diktaturerna i öster har stimulerat demokratierna». Perspektiven vidgas, Tingsten nöjer sig icke med att konstatera ideologiernas förtunning och minskade betydelse i den aktuella samhällsdebatten utan ger i olika avsnitt boken en karaktäristik och kritik av den parlamentariska demokratin som hör till det bästa som skrivits på detta område. Synpunkterna är inte alla nya och inte alla lika väl motiverade men de framföras med en pregnans och ett personligt, okonventionellt grepp på ämnet och underbyggs med färsk och högst intressanta fakta från olika länder, som gör denna framställning till ett besvärande dokument för demokratiens bokstavstroende och tungomålstalare. Kritiken framföres icke för att undergräva tilltron till den folkliga självstyrelsen men väl att minska respekten för maktlystna och

grälsjuka partipåvar och karriärlystna funktionärer.

Här kan icke ges ett uttömmande referat av Tingstens bok. Den framträder icke med anspråk på att vara en vetenskaplig undersökning, även om den bör stå sig väl inför vetenskaplig kritik. En svaghet, som författaren själv vidgår, är att de samhällsekonomiska problemen behandlats flyktigt eller inte alls. Om de ekonomiska förändringarnas återverkan på åsiktsbildning och politiskt handlande har han mycket litet att säga. Tingstens brist på intresse för dessa problem vållar en ensidighet i hans bedömning. Det torde bli anledning för Svensk Tidskrift att återkomma till vissa synpunkter i denna tankeväckande bok, t. ex. frågan om möjligheten och lämpligheten av samregering efter schweiziskt mönster i andra »avideologiserade» demokratier och vad som kan göras för att hindra att »servicedemokratien» utplånar känslan för medborgaransvaret. Blott ett par randanmärkningar som avslutning. Det samhälle som Tingsten ställer i motsats mot den nuvarande idyllen var inte bara präglad av bryt-

ningen mellan stora idéer, livs-åskådningar eller vad man vill kalla dem, utan i högre grad av brottningen mellan hårda realiteter som satte sin prägel på program och aktivitet. Det kommer säkert att göras gällande från vissa håll att även nu döljer sig bakom en skenbar avspänning verkliga motsättningar som, om de bryter fram, mycket väl kan kläda sig i en ideologisk dräkt, där gamla mönster och färger inte är svåra att känna igen. Och vem kan undgå att förnimma de ideologiska spänningsfälten över stora delar av dagens kulturdebatt? Kommer inte erfarenheterna av en dogmatisk skolpolitik att snart framtvunga en omprövning av mål och medel för all undervisning och uppfostran? Behovet av en genomtänkt ideologi gör sig märkbar på flera områden. Den debatt som framkallats av Gunnar Biörcks uppmärksammade inlägg i SvD vittnar härom. Ideologierna är inte döda men lusten att diskutera dem är borta. Herbert Tingstens bok har skärpt kravet på en friare och friskare idédebatt än den som nödtorftigt täckes med gamla fraser och slagord.